

14.11.2022

EOAK/6758/2022

Eduskunta, Lakivaliokunta

00102 EDUSKUNTA

Viite: Lakivaliokunnan kokous torstaina 17.11.2022 kello 10.30, HE 201/2022 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 8 ja 8 b §:n muuttamisesta

Lakivaliokunta on pyytänyt eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian asiantuntijaa kuultavaksi ja kirjallista asiantuntijalausuntoa yllä mainitusta hallituksen esityksestä. Pyydettyä lausuntona totean seuraavan.

1. Ehdotus oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 8 §:ksi

Kuten hallituksen esityksen lainkohtaa koskevista perusteluista (s. 26) ilmenee, kysymys olisi teknisestä muutoksesta. Muutoksella poistettaisiin säännöksestä viittaus jo kumottuun lainkohtaan. Muutoksen myötä lainkohdasta ilmenisi suoraan, mitä voimassa olevan korkolain kohtaa sovellettaisiin viivästyskoron laskennassa. Siten ehdotus selvittäisi nykyisin voimassa olevaa säännöstä.

2. Ehdotus oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 8 b §:ksi

Esityksen mukaan voimassa olevaa säännöstä muutettaisiin nykyisestä merkittävästi asettamalla tuomioistuimelle velvollisuus viran puolesta alentaa asianosaisen maksettavaksi tuomittavia oikeudenkäyntikuluja pykälässä säädetyillä edellytyksillä ja asiaa kokonaisuutena arvioituna. Lisäksi hävinneen asianosaisen maksettavaksi tuomittavien oikeudenkäyntikulujen määrän alentaminen viran puolesta ei enää edellyttäisi täysimääräisen korvausvelvollisuuden kohtuuttomuuden olevan ”ilmeistä”, joka lienee vaikuttanut merkittävästi lainkohdan varsin vähäiseen soveltamiseen tuomioistuimissa.

Esityksen mukaan (s. 13) muutoksen tarkoituksena olisi parantaa tuomioistuimen mahdollisuuksia alentaa hävinneen asianosaisen maksettavaksi tuomittavien oikeudenkäyntikulujen määrää viran puolesta. Ottaen huomioon nykyinen säännös ja sen varsin tiukat soveltamedellytykset, lakimuutos tulee yleisellä tasolla parantamaan henkilöiden oikeusturvaa sekä madaltamaan ihmisten kynnystä viedä

riitainen asiansa tuomioistuimen käsiteltäväksi, kuten esityksen perusteluissakin (s. 14) on todettu. Toukokuussa 2022 julkaistun EU:n oikeusalan tulostaulun (https://ec.europa.eu/info/files/eu-justice-scoreboard-2022_fi mukaan Suomi on viimeisellä sijalla vertailussa, joka koskee alioikeuksiin saapuvien riita-asioden väkilukuun suhteutettua määrää EU-maissa. Siten lainmuutoksen voidaan perustellusti olettaa lisäävän riitaisten asioiden vireillepanoa tuomioistuimissa, kun sen avulla vähennettäisiin asianosaisen riskiä joutua vastaamaan paitsi omista, myös vastapuolen oikeudenkäyntikuluista.

Muutos voisi myös vähäisessä määrin helpottaa kuluttajariitalautakunnan ruuhkautumista. Oikeusasiamiehen kansliaan vireille tulevien kanteluiden perusteella vaikuttaisi nimittäin siltä, että ihmiset pyrkivät ainakin jossain määrin viemään riita-asioitaan, kuten esimerkiksi asuntokauppariitojaan, kuluttajariitalautakunnan ratkaistavaksi. Käsittely lautakunnassa on maksutonta ja kirjallista. Kuitenkin lautakunnan edellytykset käsitellä yleensä näytöllisesti hankalia ja laajoja asuntokauppariita-asioita ovat heikot ja lautakunta jättää ne käsittelemättä. Tämä aiheuttaa ihmisissä epätietoisuutta sekä pettymystä oman oikeusturvansa järjestymiseen. Näin ollen lakimuutoksella voitaneen osaltaan edistää henkilöiden uskallusta viedä asia lautakunnan sijaan tuomioistuimen käsiteltäväksi, kun sen voimaantulon myötä oikeudenkäyntikuluriski vähentyisi.

Lainkohdassa ja sitä koskevissa esitöissä (s. 26–27) on määritelty selkeästi ne edellytykset, joiden vallitessa tuomioistuin olisi viran puolesta velvollinen alentamaan oikeudenkäyntikuluja. Kun ilmeisyyskriteeri muutoksen myötä poistuisi pykälästä, tuomioistuin pystyisi alentamaan oikeudenkäyntikuluja myös yhdenkin kohtuullistamista puoltavan tekijän perusteella sekä myös siinä tilanteessa, että asianosaiset olisivat tasavertaisessa asemassa. Lainkohta ehdotetussa muodossaan antaisi tuomioistuimelle aidon mahdollisuuden arvioida kokonaisvaltaisesti maksettavaksi määrättyjen oikeudenkäyntikulujen kohtuullisuutta. Ehdotuksessa on myös pyritty turvaamaan kohtuullisuusharkinnan lopputuloksen oikeudenmukaisuutta nostamalla perusteluissa esiin se, ettei ratkaisu kulujen osalta saisi muodostua kohtuuttomaksi voittaneenkaan asianosaisen kannalta (s. 27).

Säännöstekstiin ei ole sisällytetty tuomioistuimelle velvollisuutta kuulla asianosaisia harkitessaan tuomittavien oikeudenkäyntikulujen määrän alentamista. Tämä tosin ilmenee esitöistä (s. 27). Pitäisin kuitenkin perustellumpana, että kuulemisperiaate ilmenisi suoraan säännöstekstistä. Tämä selkiyttäisi lainkohtaa ja informoisi tasapuolisesti kaikkia asianosaisia kuulemisesta. Tämä lisäisi myös sellaisten asianosaisten oikeusturvaa, joilla ei ole oikeudenkäyntiasiamiestä apunaan asian ajamisessa. Tältä osin on myös huomattava työtilanteen ruuhkautuminen tuomioistuimissa. Se osaltaan vaikuttaa riita-asioita käsittelevien mahdollisuuksiin perehtyä esitöihin niin hyvin, että kuulemistilaisuuden varaaminen pääkäsittelyssä varmasti tapahtuisi heti muutoksen voimaan tultua. Näistä syistä suoraan säännöstekstistä ilmenevä tuomioistuimen velvollisuus varata asianosaisille tilaisuus tulla kuulluksi oikeudenkäyntikulujen mahdollisesta alentamisesta olisi

perusteltua.

Hallituksen esityksessä on tuotu esiin se nykyisin voimassa olevan lain esitöissä todettu, että oikeudenkäyntikuluja voitaisiin alentaa siitäkin huolimatta, että hävinnyt asianosainen olisi myöntänyt vastapuolen oikeudenkäyntikulujen määrän oikeaksi. Asianajajien ja muiden avustajien kollegiaalisuus vaikuttaa käytännössä usein estävän vastapuolen avustajan laskun määrän paljoksumisen. Siten kuulemisvelvollisuuden mainitseminen lakitekstissä tai sen korostaminen ei saisi kuitenkaan johtaa siihen, että vastapuolen kannanotto käytännössä kuitenkin muodostaisi esteen kulujen määrän kohtuullistamiselle viran puolesta. Tätä seikkaa, ja erityisesti tuomioistuimen omaehtoisesta harkinnan tärkeyttä, voitaisiin myös lakivaliokunnan mietinnössä korostaa.

Kokonaisuutena lakiehdotus on hyvin valmisteltu ja huolellisesti punnittu myös perusoikeuksien kannalta. Ehdotus on myös oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edellytysten kannalta perusteltu, ja tullee edistämään ihmisten tosiasiallista pääsyä tuomioistuimiin, kun oikeudenkäynnin kuluvastuun kohtuullisuus arvioitaisiin viran puolesta varsinaista riita-asiaa käsitelleen tuomioistuimen toimesta.

Oikeusasiamies

Petri Jääskeläinen

Oikeusasiamiehensihteeri

Katja Harakka

Asiakirja on hyväksytty sähköisesti asiahallintajärjestelmässä.